

מנחות סב

משה שווערד

1. איזהו מקומן מסכת מנחות דף סא עמוד ב

ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי נשים ... כתב הרדב"ז (מעשה"ק ט. טז.) דמסתברא דאשה המביאה קרבן אם יש לה בעל מניף, דקי"ל בכל דוכתי הבעל כאשתו. וכע"ז הוא לשון פסקי הרי"ד "לא שתבוא היא בעזרה להניף אלא בעלה היה בא במקומה או קרובה אם לא היה לה בעל והיה מניף בעבורה" עכ"ל, (הו"ד בהערה קנ"א לכנסת הראשונים). אך נראה דהדבר תלוי בחקירה ובמחלוקת הראשונים שכתבנו בדיבור הבא באות ב'.

2. איזהו מקומן מסכת מנחות דף סא עמוד ב

ת"ר וכו' בני ישראל מניפין ואין הנשים מניפות: א] למה לי קרא תיפוק ליה דהוי מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אינה נוהגת אלא ביום: כן הקשו התוס' בקידושין לו. (ד"ה הקבלות), ותירצו דאיצטריך למימר דמחללי עבודה ועבודתן פסולה, ותנופה שאינה מעכבת צריך למעט לפי דמצינו תנופה דכשירה בנשים כגון סוטה ונזירה. אמנם הקר"א (סב: על תוד"ה וכן) יסד דהכא אינו ענין כלל למצות עשה שהזמן גרמא, דא"כ נשים לא יוכלו להביא כלל קרבן דזמנו ביום, אלא זמן גרמא מיקרי חובה הקבוע לה זמן כמו שופר לולב וכו', אבל קרבנות ותנופות אין להן זמן קבוע אלא דלהכשירן יש זמן ביום ולא בלילה. וכע"ז איתא במהרי"ט קידושין לו. (כנסת הראשונים אות קנ"א), וראה עוד בדברינו לקמן צג: על תוד"ה ידו.

3. שטמ"ק אות ב'

4. רש"י על מנחות דף סא/ב

שהתנופה בכהנים - ויכולים עובדי כוכבים ונשים לעשות כהן שליה:

5. יד בנימין

ברש"י ד"ה שהתנופה בכהנים ויכולים עכו"ס ונשים לעשות כהן שליה עכ"ל. נ"צ לאלו מדין שליחות ממס קאמר דהא אין שליחות לעכו"ס אלא ר"ל שמאחר שהתנופה הוא דין

בכהנים שפיר יכול לעשות עזר העכו"ס, (ועי' רש"י).

6. רש"י על מנחות דף סא/ב

רש"י ד"ה שהתנופה בכהנים. ויכולים כו' לעשות כהן שליה. תמוה דהא קי"ל אין שליחות לעובד כוכבים (ב"מ ע"א ב). וי"ל ע"ד שאמר רבא שם (ח) לעולם המגביה מציאה לחבירו לק"ח והכא ה"ט מיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחבירו תדע שאילו אמר לשלוחו צא וגנוב לי וגנוב פטור (דאין שליה לד"ע) ושותפין שגנבו חייבין כו'. והכא נמי חייב על הכהן עצמו ג"כ להניף אמרי' מיגו ונכון בס"ד ועי' תוס' כתובות (יא) ד"ה מטבילין. אבל קשה מי איכא מידי דאיהו ל"מ עביד ושלח מצי משוי כדאיתא בקדושין (כג ב). בשלמא נשים איכא למימר משום דמצינו בהן תנופה מיהא גבי מנחת סוטה ברפ"ג דסוטה וכמו דאמר' בקדושין שם בעבד. אבל בעובד כוכבים מא"ל. ויש לדחוק גם בזה ע"ד תירוץ הראשון. אמנם מדוע לא פירש כפשוטו דבישראל המצוה בבעלים ובכהן. לכן בנשים ובעובדי כוכבים אע"ג דהם בעצמם נמעטו מ"מ הכהן לא אימעט. וכמו דמשמע מפי' התוס'. ואולי דאיהו לשיטתי' שהביאו התד"ה כהן בשמו דעיקר תנופה בבעלים וע"ע תד"ה מצינו וי"ל דאיצטריך כו'.

7. שפת אמת מסכת מנחות דף סא עמוד ב

שם בגמ' שהתנופה בכהנים ופירש"י דהנשים ועכו"ם עושים הכהנים שליה וא"י להלום דבריו דא"כ אנשים נמי יעשו שליה ולא משמע הכי דדוקא א' מן החוברים מניף על כולן ולא שליה דעלמא ותו מידי דהוא לא מצי

למיעבד לא מצי משוי שליח ותו מקשינ דאין שליחות לעכו"ם ויותר על כולן מי הכריחו לרש"י בזה דבלא"ה א"ש כיון דמצות תנופה בכהן ובבעלים נהי דממעט קרא נשים ועכו"ם בתנופה דבעלים מ"מ תנופה דכהן במקומו עומד וצ"ל דלשון מניף על ידה קשיא לי' אבל אין זה הוכחה דלישנא בעלמא נקט דסגי תנופה דכהנים כאילו ה' שניהם מניפין וצ"ע:

8. איזהו מקומן מסכת מנחות דף סא עמוד ב

ד"ה שהתנופה בכהנים - ויכולים עכו"ם ונשים לעשות כהן שליח - רעק"א בכתובות יא. והרש"ש ושפ"א כאן הקשו הא אין שליחות לעכו"ם, ועוד הא כל מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי לשווי שליח, עי' בדבריהם, וטה"ק כתב בפשיטות שאין כוונת רש"י שהם יעשו שליח אלא דהכהן הוי שליח דרחמנא. וע"ע עול"ש, וחי' הגרז"ס.

עוד כתב הרש"ש דמתוס' (ד"ה יכול) משמע שאין צריך כלל לדין שליחות, דהא פירשו בפשיטות דתנופה היא מצוה המוטלת על הבעלים ועל הכהן, ולכן כשאי אפשר לבעלים להניף כגון נשים ועכו"ם מ"מ הכהן לא נתמעט. ורש"י שהוצרך לדין שליחות נראה דאזיל לשיטתו דעיקר התנופה הוא בבעלים [עי' תוד"ה כהן], וכ"כ בספר ישר וטוב, וראה עוד הערה קמ"ה לכנסת הראשונים.

9. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן יח

והנה זה דאמרינן בשולח קרבנותיו ממדה"י כהן מניף על ידו (ס"ב ע"ב) והיינו בשליחותו כמ"ש רש"י ז"ל (ס"א ע"ב) נראה דהיינו דצריך ב' כהנים להניף דבעלמא בעינן תנופה בבעלים וכהן דכהן מגיח ידיו תחת יד בעלים ומניף כדאמרינן בקידושין (ל"ו ע"ב) והכא דליכא בעלים צריך עוד כהן שיניף בשביל הבעלים ולא סגי שאותו כהן עצמו יניף גם בשביל הבעלים וראה לזה מהירושלמי סוטה שהביאו התוס' סוטה (י"ט ע"א) ד"ה וכהן דסוטה גידמת ב' כהנים מניפין על ידה ע"ש ונראה דזהו הטעם דצריך ב' כהנים ולא סגי בכהן אחד משום דלעולם בכל התנופות בעינן כהן אחד וכאן בעינן עוד כהן אחד בשליחותה וזה דלא סגי באותו כהן עצמו שיהיה ג"כ במקום הבעלים י"ל דדין הוא דלעולם בעינן תנופה בשנים מיהו בזה אכתי יש לעיין אמאי צריך ב' כהנים הא אותו שהוא במקומה ובשליחותה יכול להיות אף ישראל:

10. חידושי בתרא

תתרי"ט) סא: רש"י ד"ה שהתנופה בכהנים וז"ל ויכולים עכו"ם ונשים לעשות כהן שליח ע"כ. וצ"ע דהא כל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא מצי משווי שליח, ואיך יעשו העכו"ם והאשה שליחות לתנופה כשהם עצמם נפסלו להניף. וע' סימן הבא.

תתרי"ט) סא: ארש"י ז"ל הג"ל, הקשה הגר"י ז"ל הובא בסטנסיל וז"ל וצ"ע מאי ענין שליח הכא הא המיעוט הוא רק על תנופתו, אבל הקרבן מצד עצמו הא בעי תנופה, דע"ז לא קאי המיעוט, והכהן יניף אותו (בלי שליחות) ע"כ. ולכאורה י"ל דמכיון דדרשינן מהדרשות דמה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בעלים, אף כאן בעלים, שמעינן דהתורה חידשה דהתנופה מתהווה על ידי שותפות בין הבעלים להכהן, ולכן אילו עשה הכהן לבד בלי מינוי שליחות הבעל, אין כאן החפצא של תנופה שפירושה שותפות. ולפי"ז יש ליישב גם הקושיא בסימן הקודם, דענין השליחות אינו כדי למסור כחו לכהן דאילו כן כיון דאיהו לא מצי עביד לא מצי משווי שליח, אלא דהוי מגדר נתינת רשות לבד, דכיון דחידשה תורה דתנופה מתהווה ע"י שותפות, בעינן רשות השותף דהוא הבעלים, להניף במקומו, דזה חלק מבעלותו שיהא לו שליטה על התנופה, שנצטרף רשותו להניף. וע' סימן הבא.

11. שטמ"ק אות ו'

12. שטמ"ק אות א'

13. חידושי בתרא

תתרגו (סב. ההוא דמייתי ליה כהן מבית המטבחים. ופרש"י סד"ה ההוא וז"ל וכי הדר רמי ליה ביד המניף אישתכח מה היה למעלה היה עכשיו למטה ע"כ. והיינו דא"א לכהן להפיל אותם ביד הבעלים, אלא הישראל מניח ידו על גב החלב, ובתוך אחיזה זו שידי הכהן למטה וידי הישראל מלמעלה, מתחיל הכהן לסבב ולהפך ידיו למעלה, והבעלים את ידיו למטה, ובסוף הסיבוב נמצאים החלב והשוק על ידי הבעלים. ולכן כשיש שוב נתינה לכהן המקריב מוכרח להפוך שוב כנ"ל בשעת המסירה מיד ליד.

14. חידושי בתרא

תתרגו (סב. והכתיב וישימו את החלבים על החזות, ההוא דיהיב ליה לכהן אחרינא ואזיל ומקטיר ליה. ותמה הגר"ז ז"ל הובא בסטנסיל וז"ל וצ"ע מאי בעי החזות לכהן המקטיר הלא זה לכהנים הוה ע"כ. ועי' רש"י ז"ל צו פ"ז פסוק ל' ד"ה את החלב על החזה יביאנה וז"ל ואת החזה למת מביא להניף אותו הוא מביאו ולא שיהא הוא מן האשים, לפי שנאמר (בריש הפסוק) את אשי ה' את החלב על החזות, יכול שיהא אף החזה לאשים, לכך נאמר את החזה להניף ע"כ. ופי' הרא"מ ז"ל הובא בשפתי חכמים וז"ל פי' כיון דכתיב את החלב על החזה יביאנו, לא היה צריך לכתוב עוד את החזה, לכך פירש דהאי את החזה בתרא אלהניף אותו קאי כאלו אמת שאת החזה שמביא את החלב אינו מביא אלא כדי להניף אותו בלבד, שלולא זה ה"א דאת אשי ה' כדלעיל כולל החלב והחזה הבאים אחריו ע"כ. (וע"ש איך יישב דתא בהדיא כתיב אח"ז שהחזה לאתרוג). ולפי"ז שמעינן מההיקש — את אשי ה' את החלב על החזה, דהחזה והחלב יהיו ביחד עד הקטרת ממש, דרך עצם הקטרה נתמעט מלשון להניף בהחזה, אבל עד הקטרה, ולא עד בכלל, מחוברים יחד, ולכן גם אצל הכהן המקטיר בעינן החלבים על החזות. ועי' סימן הבא.

15. תוספות על חולין דף ח/ב

לא ליסחוף איניש כפלי עילוי בישראל. היינו לאחר ניתוח מיד קודם שנצטנן הבשר אבל לאחר שנצטנן אין לחוש כדכתיב (ויקרא ט) וישימו את החלבים על החזות:

16. רש"י על מנחות דף סב/א

גמרא ההוא דמייתי ליה כהן מבה"ט ורמי ליה. ע"כ פירושו ליד הבעלים כדלעיל (לפי' הקונטרס שהביאו התו"ה כהן) וכ"כ הרמב"ם פ"ט מהלכות מעה"ק ה"ח (ולשון רש"י בפיה"ת ב' צו שם אינו מדויק בזה ע"ש) א"כ מנ"ל דבעינן ג' כהנים דהא אותו הכהן דרמי ליד הבעלים יוכל אח"כ להניח ידיו למטה להניף. ואח"כ יתנו הבעלים לתוך יד הכהן עצמו להקטיר:

17. איזהו מקומן מסכת מנחות דף סב עמוד א

והא קמ"ל דבעינן שלשה כהנים משום דכתיב ברוב עם הדרת מלך:
א [הרש"ש תמה דהלא הכהן הראשון נותן ליד הבעלים] [וכ"כ הרמב"ם], א"כ מנ"ל דבעי ג' כהנים הלא הישראל יכול לחזור וליתנו ליד אותו כהן להקטיר ודיו, ועי' מש"כ לישב בספר ישר וטוב.

ב [ביומא כו. לגבי איברי התמיד גם איתא סברת ת"ק דברוב עם הדרת מלך, אולם ראב"י שם פליג דהמעלה איברים לכבש הוא המעלה למזבח, משום דבמקום שכינה לאו אורח ארעא [למיתחזי כמאן דטריח ליה מילתא - רש"י]. ויש לעיין אמאי לא פליג ראב"י גם בסוגיין - עי' הגהות חש"ל.

ג [הרמב"ם השמיט דין זה דבעינן ג' כהנים, וביאר הזבח תודה משום דהוא רק הידור מצוה ואינו שייך לעיקר התנופה, וראה עוד במלבי"ם פרשת צו אות קנ"ו.

דף ס"ב בגמ' והא קמ"ל דצעי' ג' כהנים,
פירש"י דכלאו שלשה לא
משכחת דלית הפכי כולי האי, ותמה צה דרש"ש
דהא צמד כהן סגי שהרי הכהן המציא מבית
המטבחים צריך ליתן ליד הצעלים צמציל

כלא כהן שלישי, ונ"ל דזה ודאי לא מסתבר
שיחזיר לכהן הראשון דלא צה צורך אמרה
לעשות כן ואמאי לא סגי שהכהן השני שעושה
התנופה הוא בעצמו יעשה ההקטרה ואי משום
ההיפוך הרי לאחר התנופה שוב אין עושה
שום עבודה עם החזה שהרי אין מקטיר אלא
החלב ולמה יצטרך היפוך, אע"כ כוונת התורה
צמה שמתהפך שוב לאשמעי' צה דההקטרה
מיעשה ע"י כהן שלישי ומשום צרע עם הדרת
מלך ודו"ק היטב.

וצריך להוסיף עוד צה דמש"כ רש"י דכלאו
שלשה לא משכחת דלית הפכי כולי האי,
אין הכוונה דדוקא ע"י ג' כהנים ממש משכחת
ההיפוך דהא זה אינו וכדנתבאר אלא עיקר
הכוונה שההיפוך צ' פעמים מוכרח להיות ע"י
ג' אנשים היינו או ע"י ג' אנשים ממש או
ע"י צ' אנשים וכגון שאיש אי' יעשה פעולה
צ' פעמים אלא שממילא אמרי' דהוא ע"י ג'
כהנים והיינו מטעם שנתבאר ודו"ק.

[ודע דעפ"י הנ"ל יתבאר נמי דברי הנ"ק
בתוד"ה במילואים צמה שהקשו "וא"ת
הא כתיב צתרי' ויתן על כפי אהרן ועל כפי
צניו וגו' ואז נהפך הלחם למטה" (פי' והאיך
אמרי' דהלחם מלמעלה), והתי' נעלם, וכ'
צ"ק דהחירוק הוא דאי אמרי' דהאי וישם
על החלצים דכתיב גבי משה לאו לאשמעי'
דבשעת תנופה יהי' ג"כ הלחם מלמעלה רק
שנהפך אח"כ ציד אהרן בשעת תנופה מאי
קמ"ל צה האיך שהי' ציד משה, צתנופה
גופא הוה לאשמעי' האיך שהי' הלחם וליכא
לשנויי דקמ"ל דצעי' צרע עם כו' אע"כ אחי
לאשמעי' שנתן הכל על כפי אהרן כסדר שהי'
מונה לחם מלמעלה עכ"ד יעוי"ש, ודבריו
צ"צ לכאוי' צמש"כ "מאי קמ"ל האיך שהי'
ציד משה" דלמא קמ"ל שמשא צריך ליקח
צידיו דוקא צאופן זה, אלא ודאי הוא הדבר
אשר דברנו דצמקום שאינו עושה איזה עבודה

התנופה (לש"י רש"י דהכהן מניח תחת יד
הצעלים ממש ומניף) ואח"כ שפיר יוכל הצעלים
להחזירו שוב לכהן הראשון צמציל להקטירו
ונמצא דכל ההיפוכים הללו שפיר יוכל להתקיים
צכהן אחד היינו צכהן וצצעלים ומנ"ל דצעי'
ג' כהנים ונשאר צקושיא והפליאה עצומה
לכאוי', וכן הקשה צס' "קרנן אהרן" יעוי"ש.

ואחי הגר"מ שליט"א צחיצורו עה"ת כת"י
(פ' נז) כ' ליישב חת"ד דהנה צאמת
זה צ"ל פשוט דעצם צורת ההצאה מבית
המטבחים (שאינו עושה עבודה צגוף הקרבן)
לא איכפת לן כלל צאיזה צורה שיציא אס
החלב על החזה או איפכא וכל הענין שצמציל
צצורה זו הוא רק משום התנופה שצריך להיות
איפכא (ותנופה הוא עבודה צהקרבן) אצל אי'
משום הא הרי אי' קרא כלל לאשמעי' שההצאה
צריכה להיות החלב על החזה (צמציל התנופה)
דממילא ידעי' זאת כיון שהוא דבר שהוא
מציאות, אלא צע"כ כוונת התורה לגלויי צה
שהכהן הראשון יעשה רק פעולת ההצאה ולא
פעולת התנופה ולזה רמזה התורה צאמרה
"את החלב על החזה יציאו" כלומר לא
שההצאה צריכה להיות דוקא צצורה זו דזה
לא איכפת לן וכדנתבאר אלא עיקר הכוונה
שהוא (הכהן הראשון) יעשה רק פעולת ההצאה
ולא התנופה שהוא צצורה הפוכה והיינו
לאשמעי' דצתנופה צבר צריך כהן אחר עכ"ד
ודו"ק, (ועי"ש שהוסיף דצזה ניחא גס מה
שהר"מ השמיט צפ"ד ממה"ק דין ההצאה
מבית המטבחים שצריך להציא החלב על החזה
כיון דצאמת לא איכפת לן צאיזה צורה שצמציל,
ונ"צ ומה שהשמיט הר"מ הדין של ג' כהנים
צבר עמד צזה צ"ליקוטי הלכות" וכ' משום
דהוא רק הידור מצוה).

ויש להוסיף דאכתי מיקגי צצ' כהנים והיינו
שכהן השני שמניף יחזיר אח"כ לכהן
הראשון לעשות ההקטרה ושפיר מתהפך שוב

19. תוספות מסכת מנחות דף סב עמוד א ד"ה כדי לעצור

כדי לעצור רוחות רעות - שמא לא בכל תנופות עושין כן אלא דווקא בתנופה של שתי הלחם דעצרת וכן לולב משום דאמרינן בפרק קמא דראש השנה (דף טז.) דגזר דין נחתם בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג על המים ולבד מן הניענוע שבלולב יש בו הולכה והובאה ...

20. חידושי בתרא

תתרגם) סב. תוס' ד"ה כדי לעצור רוחות רעות וז"ל שמא לא בכל תנופות עושין כן, אלא דוקא בתנופה של שתי הלחם דעצרת וכן לולב משום דאמרינן בפ"ק דר"ה דגזר דין נחתם בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג על המים ע"כ. ותמה הגרי"ז ז"ל הובא בסטנסיל וז"ל (והנה כוונת התוספות הוא דלא בעי לד' רוחות בכל התנופות) אבל צ"ע דהא ר"י בר חנינא רק מפרש המשנה דמוליך ומביא דילפינן מקרא דמילואים דבעי הולכה והבאה ומעלה ומוריד מקראי דאשר הונף ואשר הורם ולא דמרבא דין חדש, וא"כ זה שייך בכל התנופות וצ"ע ע"כ. ולכאורה י"ל דאף דלמידים ממילואים דבעינן הולכה והבאה כו', מ"מ שיעור ד' רוחות בכל התנופות לא למידין משם, אלא הכל תלוי בכל דין בפני עצמו, וכ"ש דהוא כן למ"ד דון מיניה ואוקי באתריה. ודילמא זהו כוונת הר"ד ע"ש, ויש להביא דבריו אחר קושית הגרי"ז, ולא בתחלתה.

21. רש"י על מנחות דף סב/א

מוליך ומביא - לצפון ודרום ומזרח ומערב כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבעה רוחות:

22. תוי"ט על מסכת סוכה פרק ג משנה ט

(ט) מנענעין - פירש הר"ב מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות בגמרא וכתב רש"י בפ"ה דמנחות דף ס"ב מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב. כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבע רוחות ע"כ. מסייע ליה להרא"ש. ומיהו ז"ש לצפון ודרום וכו'. ודאי דלא כסדרן נקטינן דהא כל פינות כו' לא יהו אלא לימין. כדפירש הר"ב משנה ה' פ"ד דיומא. ועוד דמסתברא דהתחלה למזרח שכנגד פניו דא"צ עדיין לשום פנייה. וכן הוא בטור סימן תרנ"א. מזרח דרום צפון מערב. וגם זה קשה. ובשם מהרי"ל בב"י מזרח דרום מערב צפון. ובעל לבוש מלכות כתב מזרח צפון מערב דרום. ...

23. ערוך לנר על סוכה דף לז/ב

שם בגמרא כדי לעצור טללים רעים: י"ל במה פליגי ב' הטעמי' של ר' יוחנן ושל ר"י בר חנינא גם העיר הכפ"ת מאי בינייהו ע"ש שנדחק למצוא איכא בינייהו ולענ"ד י"ל שלא פליגי ושני הטעמים אמת דהרי יש להקשות לטעם דר' יוחנן דעושה לשם הקב"ה שד' רוחות העולם ושמים וארץ שלו למה עושה כן במצות תנופה דוקא ולא בשאר מצות הקרבנות ולכן י"ל דס"ל ג"כ הטעם דמעכב הפורענות אכן לגג זה שלא יחשוב לעשות המצוה רק לצורך עצמו ולא לשם הקב"ה לכן צריך לחשוב ג"כ לעשות לשם מי שארבע רוחות העולם ושמים וארץ שלו ויש לומר שדרשו כו משום דבתנופה אצל מצורע תרי קראי כתיבי כתיב לתנופה לכפר עליו וכתוב תנופה לפני ד' והנה הך לכפר עליו אמרינן במנחות כמו שהביא גם רש"י בסוגין דתנופה אינו מעכב כפרה אבל אם לא הניף מעלה עליו הכתוב כאלו לא כפר ולכאורה יש להבין לענין מה מעלה עליו הכתוב כאלו לא כפר אבל י"ל דהיינו לענין עכבת פורענות דבאמת גם בלא הנפה הקרבן כשר וכפר עליו ומכ"מ כתיב לתנופה לכפר עליו לעכב ממנו את הפורענות ובוזה מדויק דכתיב הך לתנופה לכפר אצל קרבן דל כדכתיב ואם דל הוא ואין ידו משגת ולקח כבש אחד אשם לתנופה לכפר עליו כאלו יאמר אחרי שדל הוא שמלומד במכות והדין מתוח עליו לו בפרט יש צורך להביא אשם לעשות התנופה שתכפר עליו ותעכב ממנו את הפורענות אכן למען לא יחשב שרק מטעם זה יעשה התנופה לכן כתיב אחריו והניף אותם הכהן תנופה לפני ד' פי' שיעשה התנופה לפני ד' בד' רוחות ומעלה ומטה להורות שעושה מצוה זו לשם השליט על הכל וכיון דכל התנופות ילפינן מהדין כדמוכח ממה שילפינן מעלה ומטה מאשר הורם דמילואים

וכמו שהוכחתי לקמן בתוספ' מדברי הרמב"ם לכן קאמרי ר"י ור"י בר חנינא ב' הטעמים טעם דר' יוחנן אתי מתנופה לפני ד' וטעם דר"י בר"ת מתנופה לכפר עליו:

=====

24. איזהו מקומן מסכת מנחות דף סב עמוד ב

רבינא אמר דכ"ע דון מינה ואוקי באתרה - בחי' הגרי"ז מבאר דיש חילוק, דלמ"ד דון מינה ומינה וילפינן משלמי יחיד א"כ לא נתרבה בתנופת שלמי ציבור דין מיוחד של כבשי עצרת אלא רק כעין תנופת שלמי יחיד, אבל למ"ד דון מינה ואוקי באתרה אף לאחר שחיטה הוא דין מיוחד של תנופת כבשי עצרת, עי"ש שהאריך בזה.

25. חידושי בתרא

תתראס) סב: ת"ר חמשה שהביאו קרבן אחד, אחד מניף על ידי כולם, והאשה כהן מניף על ידה, וכן השולח קרבנותיו ממדינת הים כהן מניף על ידו. ותמה הגרי"ז ז"ל הובא בסטנסיל וז"ל והנה הר"מ (פ"ט דמעה"ק הט"ו) פ"י ע"י כולם, ברשות כולם, וצ"ע מאי ענין זה לרשות הלא פשוט כיון דבעלים הוא יכול להניף, ולמה לן רשות כולם, וצ"ע ע"כ. ועי' לעיל סא: מש"כ לפרש דברי רש"י ד"ה שהתנופה לכהנים וז"ל ויכולים עכ"ל וגו' ונשים לעשות כהן שליח ע"כ, דבעינן רשותם כיון דיש להם בעלות בקרבן והתנופה חלק מבעלותם, ואין לעשות בלי רשותם. ולכן גם בשותפים, אין רשות לאחד מהם לעקור ולתפוס לעצמו זכותם בתנופה, שהיא חלק מבעלותם, בלי רשותם. ועי' סימן הבא.

26. חידושי בתרא

תתראס) סב: ועוד הקשה גרי"ז ז"ל הנ"ל בהא דתניא דהאשה כהן מניף על ידה וז"ל צ"ע מהו לשון על ידה, דהא אשה אינה בת תנופה ורק תהא מניף, ומאי זה ע"י, וכן צ"ע בשולח קרבנותיו ממדינת הים, צ"ע ע"כ. ולפ"ד בסימן הקודם נחא דאף דאינה בת תנופה מ"מ רשותה בעינן כיון דתנופה חלק מבעלותה, וכן בעינן רשות זה ששולח ממדה"י כי הוא הבעלים השולט על התנופה למסורו למי שרוצה. ועי' סימן הבא.

27. חידושי בתרא

תתראס) סב: והוסיף הגרי"ז ז"ל הנ"ל להקשות ארמב"ם ז"ל וז"ל וגם מאי דכתב (פ"ט דמעה"ק הט"ו) דאשה פסולה להניף צ"ע, דלכאורה הא דאשה אינה מניפה היינו דליכא מצוות תנופה באשה דבני ישראל מניפין ואין בנות ישראל מניפות, אבל לא כתיב בזה דין פסלות נשים לתנופה, גם יל"ע איך הדין לענין תנופה ביורש, וצ"ע דלא נזכר ברמב"ם כ"א בסמיכה ע"כ. ולכאורה כוונת הרמב"ם להוציא מה"א דאשה לאו בת תנופה, וזה סתר בדבריו — "ולעולם אין אשה מניפה אלא הסוטה והנוזרה בלבד כמו שביארנו", דשמעינן מסוטה ונוזרה דע"כ היא בת תנופה, וא"כ הא דאינה מניפה בשאר מנחות הוא משום דהתורה מיעטה מדין שאר תנופות, וזה לשונו "והיא פסולה לתנופה", דנתמעטה מינה מגז"כ דבני ישראל, ולא משום דאינה בת תנופה במציאותה.

28. שטמ"ק אות ו'

29. איזהו מקומן מסכת מנחות דף סא עמוד ב

ת"ר וכו' בני ישראל מניפין ואין הנשים מניפות:

ב] נשים נתמעטו לגמרי מתנופה או שהכהן מניף עבורן: [1] ברש"י ותוס' מבואר דלר"י בברייתא זו אף דנשים נתמעטו מתנופה מיהו כהן מניף על ידם, וא"כ מודה הוא לברייתא דלקמן סוף סב:, [2] אכן דעת מהרי"ט בקידושין לו. דנתמעטו לגמרי ואף מתנופת כהן, וכן הראב"ד והר"ש משאנץ בתו"כ (פר' צו פי"א) הביאו דיש גורסים ומפרשים בדברי ר"י דנתמעטו לגמרי, וזה שלא כפירוש רבינו הלל שם - עי' בכל זה בכנסת הראשונים אות קנב - קנה.

וביאר פלוגתא זו: האם הוי מיעוט על החפצא, דקרבת נשים אינו טעון תנופה, או דנתמעט רק גופא דנשים שאינן יכולות להניף אבל כהן מניף על ידן, ולפי"ז גם החידוש דלעיל שהבעל מניף עבור אשתו תלוי בתקירה זו. ועי' בהערה על כנסת הראשונים הנ"ל.

ברוב עם הדרת מלך---לגבי ברכות

א. משנה ברורה סימן ריג (יז)

אפילו לא יענו אמן ... כתבו הפוסקים אם כמה אנשים עושים מצוה אחת מצוה לכתחלה שאחד יברך לכולם דברוב עם הדרת מלך

ב. כסף משנה הלכות ברכות פרק א

[יב] ... ומההיא דכותבות (שם ל"ו) שנתן ר"ג רשות לר"ע לברך ומההיא דאמרינן אחד מברך לכולן משום ברוב עם הדרת מלך נמצא דלכל דבר שיש בו רוב עם טפי עדיף כשמברך אחד בעבור כולם וכן דעת רב אלפס

ג. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן ח סעיף ה

מברך: להתעטף (י) ז [ה] בציצית. אם שנים או ח שלשה מתעטפים (יא) <ה> בטלית (יב) [ו] כאחת (פי' בפעם אחת), כולם מברכים. (יג) ואם רצו, (יד) אחד מברך ט והאחרים (טו) יענו אמן.

ד. ביאור הגר"א אורח חיים סימן ח

אם שנים כו'. משמע מדבריו דיותר נכון דיהא כ"א מברך לעצמו וליתא דדוקא א' מברך לכולם לכתחלה כמ"ש בפ"ח דברכות וכן לשון התוספתא עשרה כו' היו עושין מצוה אחת א' מברך לכולן יחיד כו' וכן בפ"ו דברכות לאחר המזון כו' וכן בברכת המוציא ובהמ"ז ושאר ברכות כמ"ש שם:

ה. משנה ברורה סימן ח

(יג) ואם רצו - מלשון זה משמע דיותר טוב שכולם יברכו ובאמת [יז] אדרבה לכתחילה יותר טוב שאחד יברך ויוציא את האחרים משום ברוב עם הדרת מלך וכדלקמן בסימן רצ"ח סי"ד אך לא נהגו עכשיו כן [יח] ואפשר משום שאין הכל בקיאים להתכוון לצאת ולהוציא ועיין בש"ת:

ו. שערי תשובה סימן ח

[י] הטעם שאם רצו כולן מברכין משום שאין כולם מזומנים יחד ויצטרך להיות כ"א טליתו בידו ולהמתין וכן בתפילין יעמדו בורעות מגולות והמחבר כאן לשיטתו אזיל סוף ס"ו וא"ו שאין חשש בזה שיברך כ"א בפ"א בכל דוכתיה רק שאם רצו אחד מברך לכולם:

ז. ספר חיי אדם - חלק ראשון - כלל ה

(יז) כל הברכות כולן, יכול א' לברך ולהוציא את האחרים, ומצוה מן המובחר הוא, דברוב עם הדרת מלך (סי' רצ"ח). ואפשר דלא נהגו עכשיו כך, מפני שאין הכל בקיאים להתכוין להוציא, או מטעם המבואר בסי' י"א...

ה. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצח סעיף יד
היו יושבים בבה"מ והביאו להם אור, אחד מברך לכולם.

ט. גליוני מנחת חן

שם ובה"א אחד מברך לכולם משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך. וכ' מ"ב (סי' רי"ג ס"ק י"ב) דכעת המנהג שאין מוציאים זא"ז ברוב דברים, והטעם אפשר דאין הכל בקיאות להתכוין לצאת ולהוציא - וכ"כ חיי"א (כלל ה', סעי' י"ז). - עכ"פ המחבר (סי' רצ"ח) פסק בנר הבדלה, דא' מברך לכולם, משום ברוב עם הדרת מלך - והק' גר"א, ורעק"א, ופמ"ג, ובהל' ציצית (סי' ח') פסק מחבר, דאם שנים או שלשה מתעטפים בטלית בפעם אחת כולם מברכים - ואמאי לא פסק דא' מברך לכולם, משום ברוב עם הדרת מלך. - ובשערי תשובה ח' - כשם תשו' מבי"ט, דשם בטלית אין כולם מוזהרים יחד ויצטרך להיות כל אחד טליתו בידו

ולהמתין, ו' ובס' משמרת חיים (ח"כ דף ל"א) תי', ודוקא בכרכת "בורא מאורי האש" דכולם מברכין על דבר אחד, או שייך דין ברוב עם הדרת מלך. וא' מברך לכולם, משא"כ בציצית, כ"א מברך על בגד שלו - ואין קשר בין בין בגד שלו לבגד חברו - בזה לא שייך ברוב עם הדרת מלך - דהרי אין מברכים על דבר אחד רק על דברים נפרדים - בומן אחד.

י. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן ריג

סעיף א: * על כל פירות (א) ושאר דברים, (ב) חוץ מפת ויין, אם היו האוכלים שנים או יותר, (ג) אחד פוטר את חברו (ד) א אפילו בלא הסיבה, מיהו (ה) ישיבה מיהא בעי, ודוקא פת ויין בעי הסיבה; (ו) ולדידן הוי ישיבה כמו הסיבה לדידהו; ולפי זה לדידן דלית לן הסיבה אין חילוק בין פת ויין לשאר דברים, ב דבישיבה אפילו פת ויין אחד מברך לכולם; ושלא בישיבה, בשאר דברים נמי כל אחד מברך לעצמו. והא דאמרין דאחד מברך לכולם בשאר דברים (ז) חוץ מן הפת, ה"מ (ח) בברכה ראשונה; <א> אבל בברכה אחרונה (ט) ג צריכין ליחלק וכל א' מברך לעצמו, (י) ד דאין זימון לפירות. הגה: (יא) <ב> וי"א דבכל הדברים חוץ מפת ויין ה לא מהני הסיבה, והוא הדין ישיבה לדידן (ב"י סי' קע"ד בשם הראב"ד); ולכן נהגו עכשיו (יב) וי"א בפירות, (יג) שכל אחד מברך לעצמו.

יא. משנה ברורה סימן ריג

(יב) בפירות - וה"ה בשאר דברים. ולענין שכר ומי דבש שקורין מע"ד עיין בע"ת וט"ז ומ"א והאידנא נוהגין שגם בזה כ"א מברך לעצמו [פמ"ג] ולענין יין משמע מרמ"א וכן מבואר מד"מ דגם לדידן מהני הסיבה או ישיבה אבל כמה [יא] אחרונים העלו דאף ביין טוב שיברך כ"א לעצמו משום דהאידנא אין העולם רגילין לקבוע עצמן על היין [יב] ובאמת לדינא תלוי זה במנהג המקומות דבמקום שמצוי הרבה יין ורגילין לקבוע עליו בודאי מהני הסיבה או ישיבה להוציא אחד את חברו. וכמדומה שכעת המנהג פשוט ברוב המקומות שאין מוציאים אחד את חברו כמעט בשום דבר מאכל אף שהוא [יג] נגד הדין ואפשר משום שאין הכל בקיאות להתכוין לצאת ולהוציא וכעין זה מבואר בח"א כלל ה':

יב. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף סד עמוד ב

תרי סוגי ברוב עם הדרת מלך

רש"י ד"ה ברב עם הדרת מלך שהיו כולם עסוקין בעבודה. והיינו שיש ב' סוגי ברוב עם א, שא' עושה מצוה בפרסום ובמעמד רוב עם מישראל כמ' בברית מילה ועוד, ב, ברוב עם שהרבה יחד עסוקין כולם במצוה, וזה עדיף טפי. ולרוב מעלת חשיבות ענין ברוב עם בכה"ג שהרבה עסוקין במצוה העדיפו שרק כהן א' יעשה ההולכה בדם וכל השאר יעמדו על מקומם בלא הולכה, וא"כ כלפי הדם הרי מתבטל במקצת עבודה זו של ההולכה עד המזבח, ומ"מ עדיף מעלה זו הגדולה של ברוב עם מאשר שלימות הולכת הדם כדינה עד המזבח

=====

נענועים ונטילת לולב בסוכה

משה שווערד

I. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לז עמוד ב

משנה. והיכן היו מנענעין? בהודו לה' תחילה וסוף, ובאנא ה' הושיעה נא, דברי בית הלל, ובית שמאי אומרים: אף באנא ה' הצליחה נא. ... גמרא. נענוע מאן דכר שמיה? - התם קאי: כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו - כשר. וקאמר: היכן מנענעין. תנן התם: שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה? מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשין, ומניח ידו תחתיהן ומניף, ומוליך ומביא, מעלה ומוריד, שנאמר באשר הונף ואשר הורם. אמר רבי יוחנן: מוליך ומביא - למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד - למי שהשמים והארץ שלו. במערבא מתנו הכי, אמר רבי חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מוליך ומביא - כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד - כדי לעצור טללים רעים.

II. שו"ע אורח חיים - סימן תרנא

(ח) יענוע בשעה שמברך. וכן יענוע בהודו לה', פעם אחת (ומנענעים בכל הודו שיאמרו) (טור והרא"ש); ובהודו לה' שבסוף, שכופלים אותו שליו ציבור והציבור, מנענעין שני פעמים; וכן באנא ה' הושיעה נא מנענע שני פעמים, לפי שכופלים אותו: הגה - וי"א שהש"צ מנענע ג"כ כשיאמר: יאמר נא ישראל כו', אבל לא ביאמרו נא, וכן נהגו (הגהות אשיר"י פ' לולב הגזול ומהרי"ל ומנהגים):

III. ספר שיח שרפי קודש - סוכות

צריך להבין למה לא מצינו בשום מצוה שיהי' הנוי מצוה וגדול כ"כ כמו נוי סוכה דמצינו בגמ' (סוכה י) עטרה בקרמין וסדינין וגו' והלא זה א-לי ואנוהו קאי על כל המצות, ואמר האדמו"ר מסאכטשוב זצלה"ה דהנה על זה א-לי ואנוהו פ' התרגום ואבני ל' בית מקדשא והגמ' (שבת קלג ע"ב) דרשו התנאה לפניו במצות וי"ל דאלו ואלו דא"ח דהנה ידוע דסוכה רומז על בית המקדש ובית המקדש נקרא נמי סוכת שלום [ובגמ' (סוכה ט) כשם שחל ש"ש על חגיגה כך חל ש"ש על סוכה עיי"ש] וא"כ בסוכה שייכים הב' פירושים הנ"ל בדבר אחד לכן המצוה של נוי גדול כאן בסוכה יותר מבכל המצות ובה מובן למה באה מצות של נטילת ד' מינים בסוכה דאיך שייכים זה לזה אך כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם והפ' הפשוט שקאי על בית המקדש שהשי"ת שורה בתוכו, אולם באלשיך ושאר מפרשים כ' שקאי נמי על כל ישראל ועל כל אחד וא' מישראל שיעשה עצמו מקדש ומשכן להשראת השכינה שיוכל השי"ת לשכון בתוכו ממש והיינו ע"י קדושת האיברים שמקדש עצמו עי"ז בא להשראת השכינה [וזהו האבות הן הן המרכבה] וממילא בסוכות שרומז על ביהמ"ק והשראת השכינה וכן"ל ובא אח"כ הד' מינים שרומז נמי לאיברים כמבואר במדרש לולב נגד השדרה ואתרוג נגד הלב וערבה נגד השפתים והדס נגד העינים ורומז דצריך לקדש כל האיברים ולהגביהם להקדושה ובאלו הד' נכלל כל האדם וצריך להגביה את האיברים וכדאמר בגמרא (סוכה מב) מדאגבהי' נפיק בי' וממילא כשמקדש כל האיברים בא עי"ז להשראת שכינה בתוכו ממש ושייך זה להסוכה שהוא השראת השכינה ג"כ בכללות וכן"ל וא"ש:

IV. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לז עמוד ב

אמר רבי יוחנן: מוליך ומביא - למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד - למי שהשמים והארץ שלו. במערבא מתנו הכי, אמר רבי חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מוליך ומביא - כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד - כדי לעצור טללים רעים.

V. כפות תמרים מסכת סוכה דף לז עמוד ב

אר"י מוליך ומביא כו' אר"י בר חנינא כו' איכא למידק מאי בינייהו דהנך טעמי ואפשר דאיכא בינייהו דלמ"ד מוליך ומביא למי שד' רוחות שלו א"צ להוליך ולהביא לכל רוח ורוח מד' רוחות העולם אלא מוליך למזרח ומביא למערב ובהך הולכה והובאה סגי דמי שמושל בשתי רוחות הוא מושל בד' אבל למ"ד טעמא כדי לעצור רוחות רעות צריך שיוליך ויביא לכל ד' רוחות לעצור מכל הרוחות רוחות רעות וכן"ל מדברי רש"י דמנחות (דף סב) שכתב מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב כדי לעצור רוחות רעות הבאות מד' רוחות ע"כ ודוק:

VI. ערוך השולחן אורח חיים סימן תרנא

הנענועים הם לששה קצוות ד' רוחות ומעלה ומטה והעניין הוא דמוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו מעלה ומטה למי שהשמים והארץ שלו [גמ' שם] להורות שהקב"ה מושל בשמים ובארץ ובכל רוחות העולם כעניין לך ד' הגדולה וגו' לך שמים אף לך ארץ כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד וכעניין כוונת אחד שבק"ש כמ"ש בסי' ס"א ע"ש ועוד כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים [שם] כלומר דכל מצוה מעכבת את הפורעניות וגם שירים של המצוה מעכבת

[שם] וביחוד כשעושים בשמחה כדכתיב בתוכחה [דברים כח, מז] תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ולכן עתה שהיא זמן שמחתינו ומקיימים עיקר המצוה שהיא הנטילה ושירי מצוה שהם הנענועים ואנו מראים שמוסרים נפשותינו וגופינו לד' לעבוד אותו יתברך בשמחה וממילא שבזכות זה יעצור מעלינו כל מיני צרות המכונים בשם רוחות רעים וטללים רעים כלומר שכל הצרות באים מפני חלק השטן שהוא יורד ומסטין עולה ומקטרג ועושים זה על דרך יגער ד' כך השטן [כ"מ בגמ' שם ודו"ק] וזהו הושיענו אלקי ישענו מאלו הנזקין וכן אנא ד' הושיעה נא:

VII. ערוך השולחן אורח חיים סימן תרנא סעיף כא
 צו חכמים לנענע בשעת הברכה ובשעת הלל ועניין הנענוע מפורש במדרש אמור [פרשה ל'] לפי שבר"ה באים לדין כל העולם ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם ע"ש והיינו דכתיב [דברי הימים א' טז, לג] אז ירננו עצי היער מלפני ד' כי בא לשפוט את הארץ כלומר ירננו בעצי היער כאשר יצאו מלפני ד' זכאין כשבא לשפוט את הארץ ובמה ירננו בהודו והושיעה נא [ב"י] דאחר זה כתיב הודו לד' וגו' ואמרו הושיענו אלקי ישענו [תוס' ל"ז: ד"ה בהודו] ומפני מה נבחרו ד' מינים אלו לפי שבחג נדונים על המים [ר"ה ט"ז] ואלו הד' מינים גדילים על המים וכשעושים בהם מצוה מתברכים המים ולכן שמחים בהם:

VIII. ספר ברכת דוד [קצח-ט]

בדברי רש"י ז"ל (תהלים יח, ד) בביאור הכתוב "מהלל אקרא ה' ומן אויבי אושע" - בהלולים אקרא ואתפלל לפני תמיד, כלומר, אף לפני התשועה אני מהלל, לפי שבטוח אני שאושע מאויבי ע"כ [והוא כדרך שנתקן בברכת ליל הפסח "אשר גאלנו וגאל את אבותינו במצרים", ולהלן "כן ה' אלקינו ואלקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים... ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו" היינו שמעכשיו אנו מתחייבים כבר להודות לה' יתברך גם על חסדיו שיעשה עמנו בעתיד.

כיוצא בדבר מצינו ב"מוזים דרבנן" שאומרים "על שהחיינו וקימתנו, כן תחיינו ותקימו ותאסוף גלויותינו לחצרות קדשך", נכלל כאן הודאה על החסד שבעבר ושבעתיד, על החסד שבעבר - "שהחיינו וקימתנו" על החסד שבעתיד - "כן תחיינו", על כל אלו אנו מודים לא-ל ההודאות, לפי שזו היא המטבע האמיתית של הודאה למי שאמר והיה העולם [והיינו דאמרו חז"ל (ברכות נד, א): "נותן הודאה על העבר וצוהק על העתיד" ואף שהמשמעות היא שהוא רק מתפלל, אך הבוטח בה' באמת, הרי כאשר הוא מתפלל על העתיד הוא בוטח בישועתו, וכבר מעתה רואה את הישועה העתידה, ומכיון שכן, צעקתו משולבת בהודאה כי מעתה הוא כבר מאמין ורואה בישועתו, וזוהי דרך ההודאה שיש להודות לה' יתברך.

כמו כן הוא הענין בט"ו בשבט, בשעה שמברכים על הפירות. כי טעם אכילת הפירות בט"ו בשבט הוא כדי לברך עליהם ולהודות לה' על החסד אשר הוא עושה עמנו, לכן מן הראוי כבר באותה שעה לבקש על העתיד, שבקשה זו הוא כחלק מן ההודאה כפי שהורנו חז"ל "נותן הודאה על העבר וצוהק על העתיד", וכמבאר ברש"י ז"ל, "אף לפני התשועה אני מהלל, לפי שבטוח אני שאושע מאויבי".

ולפיכך נוהגין לבקש על אתרוג בט"ו בשבט שהוא עת הודאה על הפירות. והמנהג לבקש על אתרוג דוקא. כי בפרי הדר זה מקיימין מצות ה' בנטילת לולב, ובבקשתו על פרי זה אנו מוכיחים צפייתנו לקיום

והנה משמו של הרה"ק מלובלין זי"ע אמרו, שענין ההודאה אינה רק להודות על העבר אלא גם על העתיד, וההוכחה לכך היא ממה שמצינו אצל לאה שהודתה את ה' רק על העבר באמרה: הפעם אודה את ה' ותעמוד מלדת (בראשית כט, לה). רצה לומר משום שלא הסתפקה בהודיה רק על העבר - הפעם אודה את ה', לכן - ותעמוד מלדת. ומכאן שראוי כבר מתחילה להודות על הטובות העתידים. מקור הדברים המה